

Sygn. akt III AUa 219/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Romana Mrotek
Sędziowie:	SSA Barbara Białecka (spr.) SSA Zofia Rybicka - Szkibiel
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 28 maja 2013 r. w Szczecinie

sprawy L. F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.

na skutek skargi o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 18.10.2012r. w sprawie III AUa 432/12 oraz poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 30.03.2012r. w sprawie VI U 1953/11

- 1. zmienia częściowo wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 18 października 2012 r. wydany w sprawie III AUa 432/12 oraz wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie VI Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 marca 2012 r., wydany w sprawie VI U 1953/11 oraz poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. z dnia 4 października 2011 r. i ustala, że ubezpieczonej L. F. przysługuje prawo do wypłaty emerytury od dnia 1 października 2011 r. do dnia 21 listopada 2012 r.;**
- 2. uchyla wymienione w punkcie 1. wyroki w pozostałej części i umarza postępowanie;**
- 3. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. na rzecz L. F. kwotę 30 (trzydzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania,**
- 4. wniosek ubezpieczonej o zasądzenie odsetek za zwłokę przekazuje Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. do rozpoznania.**

SSA Zofia Rybicka - Szkibiel SSA Romana Mrotek SSA Barbara Białecka

Sygn. akt III AUa 219/13

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. decyzją z dnia 4 października 2011 r. wstrzymał od dnia 1 października 2011 r. wypłatę emerytury L. F. w następstwie zawieszenia prawa do świadczenia z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego ubezpieczona wykonywała je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury.

W odwołaniu od powyższej decyzji ubezpieczona zarzuciła naruszenie zasady ochrony praw nabytych wynikającej z zasady demokratycznego państwa prawa.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Wyrokiem z dnia 30 marca 2012 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie ubezpieczonej (sygn. akt IV U 1953/11). Na podstawie bezspornego stanu faktycznego oraz art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r., nr 153, poz.1227 ze zm.) Sąd Okręgowy uznał odwołanie za nieuzasadnione. Zdaniem Sądu pierwszej instancji w myśl art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 257, poz. 1726), w sytuacji, gdy ubezpieczona L. F. kontynuuje zatrudnienie bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywała je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego, jej prawo do emerytury z mocy prawa podlega zawieszeniu od dnia 1 października 2011 r. Decyzja organu rentowego wstrzymująca wypłatę emerytury od dnia 1 października 2011 r. w związku z zawieszeniem od tego dnia prawa do świadczenia jest więc zgodna z prawem. W ocenie Sądu Okręgowego zaskarżona decyzja nie narusza także zasady ochrony praw nabytych, ani konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego na wypadek osiągnięcia wieku emerytalnego.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w wyroku z dnia 18 października 2012 r. oddalił apelację ubezpieczonej L. F. (sygn. akt III AUa 432/12). Z pisemnego uzasadnienia tego rozstrzygnięcia wynika, że sąd odwoławczy uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne przyjęte przez Sąd pierwszej instancji, a podjęte na ich podstawie wnioski prawne za zgodne z obowiązującymi przepisami, co też doprowadziło do oddalenia apelacji.

W dniu 29 stycznia 2013 r. L. F. wniosła skargę o wznowienie postępowania zakończonym prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 30 marca 2012 r., na podstawie art. 401¹ k.p.c. w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. (K 2/12). Skarżąca podniosła, że zgodnie z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego zastosowany w jej sprawie przepis art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 28 o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw jest niezgodny z Konstytucją, ponieważ narusza zasadę zaufania do państwa i stanowionego prawa. W związku z tym ubezpieczona domagała się wznowienia postępowania zakończonym prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 30 marca 2012 r. oraz uchylecia decyzji organu rentowego z dnia 4 października 2011 r. i zasądzenia wypłaty zaległych świadczeń od dnia 1 października 2011 r. wraz z odsetkami, jak również zwrotu kosztów procesu.

Organ rentowy wniósł o oddalenie skargi w części dotyczącej zmiany zaskarżonego orzeczenia i podjęcia wypłaty emerytury wraz z odsetkami za okres od 1 października 2011 r. do 21 listopada 2012 r.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Skarga L. F. o wznowienie postępowania zasługiwała na uwzględnienie, doprowadzając do zmiany rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego i Sądu Apelacyjnego oraz poprzedzającej ich decyzji organu rentowego.

Skarżąca zachowała termin do wniesienia skargi oraz oparła ją na ustawowej podstawie (art. 410 § 1 k.p.c.). Podstawą wznowienia jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r., sygn. akt K 2/12, który uznał za niezgodny z Konstytucją art. 28 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1726 oraz z 2011 r. Nr 291, poz. 1707) w związku z art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227, z 2010 r. Nr 40, poz. 224, Nr 134, poz. 903, Nr 205, poz. 1365, Nr 238, poz. 1578 i Nr 257, poz. 1726, z 2011

r. Nr 75, poz. 398, Nr 149, poz. 887, Nr 168, poz. 1001, Nr 187, poz. 1112 i Nr 205, poz. 1203 oraz z 2012 r. poz. 118 i 251), dodany przez art. 6 pkt 2 ustawy z 16 grudnia 2010 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy. Wyrok ten wszedł w życie z dniem jego opublikowania w Dzienniku Ustaw, tj. w dniu 22 listopada 2012 r. (Dz. U. z 2012 r. Nr 1285). Bez wątplenia w oparciu o analizowane przez Trybunał Konstytucyjny przepisy organ rentowy decyzją z dnia 4 października 2011 r. wstrzymał ubezpieczonej prawo do wypłaty emerytury od 1 października 2011 r. w związku z brakiem dowodu rozwiązania stosunku pracy, którą uprzednio przyznał ubezpieczonej zgodnie z decyzją z dnia 28 stycznia 2010 r., počawszy od 1 stycznia 2010 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie na tej samej podstawie oddalił odwołanie ubezpieczonej (VI U 1953/11), a Sąd Apelacyjny oddalił jej apelację (III AUa 432/12).

Obecnie, Sąd Apelacyjny analizując całość sprawy doszedł do przekonania, że nie tylko zaistniały przesłanki uzasadniające wznowienie postępowania z powodu orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie (art. 401¹ k.p.c.), ale także podstawy do uwzględnienia skargi, poprzez zmianę objętych skargą orzeczeń.

Z treści uzasadnienia wskazanego wyroku Trybunału wynika, że zarzut niekonstytucyjności kwestionowanej regulacji sformułowany został w odniesieniu do wąskiego kręgu osób, a mianowicie emerytów, którzy nabyli prawo do emerytury na mocy wcześniejszych przepisów, tj. bez konieczności rozwiązania stosunku pracy. Trybunał nie objął przy tym analizą rozwiązania przyjętego przez ustawodawcę, polegającego na uzależnieniu realizacji nabytego prawa do emerytury od uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego emeryt wykonywał pracę bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. Trybunał podkreślał m.in., że zawieszenie prawa do emerytury w ujęciu art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z FUS oznacza niemożliwość realizacji już nabytego ex lege prawa do świadczenia emerytalnego (w istocie dochodzi więc do odroczenia jego wypłaty), natomiast zawieszenie na podstawie art. 104 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oznacza wstrzymanie wypłaty już zrealizowanego świadczenia (zob. I. Jędrasik-Jankowska, *Nierozwiązanie stosunku pracy jako przyczyna zawieszenia prawa do emerytury*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” nr 9/2011, s. 22 i n.). Wobec tego stwierdził, że ustawodawca posługuje się pojęciem zawieszenia prawa zarówno do określenia sytuacji, w której ryzyko jeszcze nie zaszło (nie został rozwiązany stosunek pracy), jak i do sytuacji, w której ryzyko zaszło (stosunek pracy został rozwiązany), ale nastąpił powrót na rynek pracy (czyli doszło do zawieszenia trwania ryzyka). W pierwszej sytuacji zostaje zawieszona realizacja nabytego ex lege prawa z powodu niezajścia ryzyka, a w drugiej - w wyniku stosowania reguł zbiegu emerytury i dodatkowego zarobku. Tym samym art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z FUS powinien być traktowany nie jako przepis dotyczący reguł łączenia świadczenia emerytalnego i zarobku, lecz jako przepis określający warunki realizacji prawa do emerytury, a więc określający treść ryzyka emerytalnego. Określa więc zasady powstania prawa do świadczenia.

Akcentowano również, że ustawą z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 9, poz. 118) ustawodawca dodał do art. 103 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ust. 2a, wprowadzając obowiązek uprzedniego rozwiązania stosunku pracy w celu realizacji prawa do emerytury. Od 1 lipca 2000 r. (data wejścia w życie art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS) nierozwiązanie stosunku pracy powodowało, że prawo do świadczenia mogło zostać ustalone, ale nie mogło zostać zrealizowane (zostało zawieszona). Art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z FUS został jednak uchylony mocą art. 37 pkt 5 lit. b ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych (Dz. U. Nr 228, poz. 1507) i dopiero od 8 stycznia 2009 r. treścią ryzyka emerytalnego ponownie było osiągnięcie odpowiedniego wieku i staż ubezpieczeniowy. Ten stan prawny obowiązywał do 31 grudnia 2010 r. Od 1 stycznia 2011 r. obowiązuje art. 103a, dodany do ustawy o emeryturach i rentach z FUS na podstawie art. 6 pkt 2 ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2010 r., znoszący możliwość pobierania emerytury bez rozwiązywania umowy o pracę z dotychczasowym pracodawcą, na rzecz którego była wykonywana praca bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego.

Problem w sprawie rozpatrywanej przez Trybunał dotyczył zatem oceny, czy ustawodawca mógł na podstawie art. 28 ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2010 r. rozciągnąć stosowanie art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z FUS – przepisu ustalającego nową treść ryzyka emerytalnego – na sytuacje przeszłe, tj. wobec osób, takich jak skarżąca, które już nabyły prawo do emerytury w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r., czyli w czasie obowiązywania regulacji niezawierającej wymogu rozwiązania stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą dla uzyskania świadczenia emerytalnego. Trybunał stan taki ocenił negatywnie i stwierdził, że rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę w art. 28 ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2010 r. spowodowało, że osoby, które już skutecznie nabyły i zrealizowały prawo do emerytury w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. musiały, na podstawie art. 28 ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2010 r. w związku z art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, poddać się nowej, mniej korzystnej dla nich treści ryzyka emerytalnego. Innymi słowy, ubezpieczeni, którzy prawo do emerytury uzyskali po spełnieniu jedynie warunku osiągnięcia wieku oraz odpowiedniego stażu ubezpieczeniowego, musieli ponownie zrealizować swoje prawo do emerytury według nowej treści ryzyka, czyli spełnić także warunek rozwiązania stosunku pracy, aby emeryturę nadal pobierać od 1 października 2011 r. Oznaczało to dla nich, że chcąc nadal pracować i jednocześnie pobierać emeryturę musiały rozwiązać stosunek pracy i raz jeszcze go nawiązać.

Wreszcie też, określając skutki wyroku Trybunał wyjaśnił, że z chwilą ogłoszenia sentencji wyroku w Dzienniku Ustaw utraci moc art. 28 ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2010 r. w zakresie, w jakim przewiduje stosowanie art. 103a ustawy o emeryturach i rentach z FUS do osób, które nabyły prawo do emerytury przed 1 stycznia 2011 r., bez konieczności rozwiązania stosunku pracy. Oznacza to, że obowiązek rozwiązania stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą - jako warunek realizacji nabytego prawa do emerytury - nie będzie miał zastosowania do osób, które nabyły to prawo w okresie od 8 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2010 r. Natomiast przepis ten pozostaje nadal w obrocie prawnym i znajduje zastosowanie do osób, które nabyły prawo do emerytury w momencie jego wejścia w życie i później, tj. od 1 stycznia 2011 r.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego zdecydowanie przeważa pogląd o skuteczności ex tunc wyroków Trybunału Konstytucyjnego (zob. uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 7 grudnia 2006 r., III CZP 99/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 79, uchwały z dnia 23 stycznia 2001 r., III ZP 30/00, OSNP 2001, nr 23, poz. 685, z dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 45/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 136, z dnia 23 stycznia 2004 r. III CZP 112/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 61, z dnia 23 czerwca 2005 r., III CZP 35/05, OSNC 2006, nr 5, poz. 81 i z dnia 19 maja 2006 r. III CZP 26/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 39 oraz wyroki z dnia 10 listopada 1999 r., I CKN 204/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 94, z dnia 19 grudnia 1999 r., I CKN 632/98, niepubl., z dnia 19 kwietnia 2000 r., II CKN 272/00, niepubl., z dnia 15 stycznia 2003 r. IV CKN 1693/00, niepubl., z dnia 9 października 2003 r., I CK 150/02, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 132, ze sprost. OSNC 2004, nr 10, s. 131, z dnia 29 października 2003 r., III CK 34/02, OSP 2005, nr 4, poz. 54, z dnia 30 września 2004 r., IV CK 20/04, OSNC 2005, nr 9, poz. 161, z dnia 26 listopada 2004 r., V CK 270/04, niepubl., z dnia 12 stycznia 2005 r., I CK 457/04, niepubl., z dnia 7 października 2005 r., II CK 756/04, "Monitor Prawniczy" 2005, nr 21, s. 1027, z dnia 14 września 2006 r., III CSK 102/06, niepubl., z dnia 15 czerwca 2007 r., II CNP 37/07, niepubl., z dnia 13 grudnia 2007 r., I CSK 315/07, niepubl., z dnia 19 czerwca 2008 r. V CSK 31/08, OSNC-ZD 2009, nr 1, poz. 16, z dnia 20 maja 2009 r., I CSK 379/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 172 i z dnia 10 grudnia 2009 r., III CSK 110/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 82, a także postanowienia z dnia 7 grudnia 2000 r., III ZP 27/00, OSNAPUS 2001, nr 10, poz. 331 i z dnia 15 kwietnia 2004 r., IV CK 272/03, niepubl.). Przedstawione w tych orzeczeniach stanowisko aprobuje Sąd Apelacyjny orzekający w niniejszej sprawie. Wynika z tego również, że od zasady skuteczności wyroku Trybunału Konstytucyjnego ex tunc istnieją wyjątki mające podstawę w przepisach Konstytucji, które jednak nie zachodzą w okolicznościach tej sprawy.

Również w piśmiennictwie dotyczącym wznowienia postępowania przyjmuje się, że skutkiem pośrednim stwierdzenia niezgodności kontrolowanego aktu normatywnego z Konstytucją, umową międzynarodową lub aktem normatywnym wyższego rzędu jest - obok skutku bezpośredniego w postaci utraty przez akt normatywny mocy obowiązującej – możliwość podważenia rozstrzygnięcia sądowego lub administracyjnego podjętego na podstawie aktu normatywnego, którego w dacie rozstrzygnięcia sprawy dotyczyło domniemanie konstytucyjności, a który po prawomocnym rozstrzygnięciu sprawy został uznany za niekonstytucyjny. Oczywiście jest więc, że wznowienie postępowania w takich sytuacjach ma doprowadzić do sanacji postępowania sądowego (lub administracyjnego) opartego na

niekonstytucyjnym akcie prawnym. Należy tym samym przyjąć, że po wznowieniu postępowania będzie się ono toczyć z pominięciem tych niekonstytucyjnych przepisów. W przeciwnym razie nieracjonalne byłoby dopuszczenie do wznowienia postępowania, które miałyby się toczyć na podstawie niekonstytucyjnego aktu prawnego, chociaż przez pewien czas obowiązującego.

Na tej podstawie oraz zgodnie z przytoczonymi rozważaniami odnośnie mocy wstecznej wyroków Trybunału Konstytucyjnego należało przyjąć, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. ma w tym przypadku skutki retroaktywne. Utrata mocy obowiązującej zakwestionowanych nim przepisów art. 103a ustawy emerytalnej w związku z art. 28 ustawy o zmianie ustawy o finansach publicznych oraz niektórych innych ustaw nastąpiła od daty ich uchwalenia, jednak przepisy te w zakresie oznaczonym w wyroku Trybunału są niekonstytucyjne od początku.

Jak wynika z powyższego, w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. prawo do emerytury dla ubezpieczonej, która nabyła je z dniem 1 stycznia 2010 r. (na podstawie decyzji z dnia 28 stycznia 2010 r.), mimo kontynuowania zatrudnienia u pracodawcy, na rzecz którego wykonywała je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury i które było jej wypłacane, zostało zachowane także od dnia 1 października 2011 r.

Z tych przyczyn, Sąd Apelacyjny zgodnie z przepisem art. 412 § 2 k.p.c. uwzględnił skargę o wznowienie postępowania i na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił objęte nią wyroki Sądu Apelacyjnego oraz Sądu Okręgowego, jak i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, w zakresie w jakim wstrzymano ubezpieczonej wypłatę emerytury od 1 października 2011 r. do dnia 21 listopada 2012 r.

Sąd Apelacyjny uznał, że postępowanie w zakresie wypłaty ubezpieczonej emerytury od 22 listopada 2012 r. należało umorzyć na podstawie art. 477¹³ k.p.c., albowiem w dniu 15 kwietnia 2013 r. organ rentowy w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 listopada 2012 r. podjął decyzję o podjęciu wypłaty ubezpieczonej emerytury od dnia 22 listopada 2012 r. Rozstrzygnięcie w punkcie 2. wyroku znajduje zatem oparcie w art. 412 § 2 k.p.c. w związku z art. 477¹³ k.p.c.

Uwzględniając skargę Sąd Apelacyjny na mocy art. 109 § 1 k.p.c. zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawczyni poniesione w sprawie III AUa 432/12 koszty postępowania apelacyjnego.

Zgłoszony w skardze o wznowienie postępowania wniosek o zasądzenie odsetek, zgodnie z brzmieniem art. 477¹⁰ § 2 k.p.c. Sąd Apelacyjny przekazał organowi rentowemu do rozpoznania. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, sąd nie rozstrzyga o zasadności wniosku, nie działa w zastępstwie organu rentowego i nie ustala prawa do świadczeń (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 1999 r., II UKN 622/98, OSNP 2000/15/591).

SSA Zofia Rybicka - Szkibieli SSA Romana Mrotek SSA Barbara Białecka